ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№2(1)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Elektron nashr. 234 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E’zoza Gapirjanovna – O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vaziri

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A’ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G‘.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg‘izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma’murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo‘ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog‘iston)
Rejep O‘zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta’lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G‘afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –“Yangi O‘zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo‘yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta’limi boshqarmasi boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo‘limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o‘g‘li – Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ
Hamkorlarimiz: O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi, O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E’zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg‘izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari 22
Ashurov Ramzidin Ramazonovich

Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari 27
Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi

Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari 32
Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi

Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi 35
Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi

Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ... 39
Xaybatullaeva Sojidaxon Ziynatullayevna

Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv 42
Kamolitdinov Mirzohid

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi 45
Kamolitdinova Dilnoza Axmadilaxanovna

Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari 48
Nurjanova Rayxan Urazbaevna

Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari 52
Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi

Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari 56
Sadikova Umida Botirovna

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi 60
Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi

Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarning tafovutlari 64
Aminova Dilnoza Orifjonovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish 69
Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi

Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari 73
Mirsaitova Guzal Baxodirovna

Oliy ta'lim tizimida variativ modellashtirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi 76
Quvvatova Mohira Hikmatillayevna

Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi 79
Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati 82
Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi

Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar 85
Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida 89
Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish 94
Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li

Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari 99
Axmedova Dilnoza Anvarovna

Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari 102
Bakirov Otabek Bo'ranovich

Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari 106
D. J. Norboyeva

Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri 110
Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi

Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi 113
Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar 117
Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li

Principles of Organising Autonomous Learning 121
Khazratova Zukhra Mamaraimovna

Najot – ta'limda, najot-tarbiyada 124
Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna

Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers 127
Niyozov Javlonbek

Landshaft dizayni vostasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish 131
Radjapova Zuxra Tirkashevna

Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari 134
S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva

TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish 138
Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik

Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari 142
Solihova Barno Sodiq qizi

Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari 146
Yarmatov Shermo'min Rahmatovich

Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье 149
Атаджанова Сохиба Талиповна

Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida 152
Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona

Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish 155
Kayumova Nazokat Rashitovna

Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari 163
Eshonqulova Umida Xolmirzayevna

MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi 168
To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna

Ta'lim jarayonidagi konfliktlar 173
Abulova Mohigul Komiljonzoda

Talabalarning bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish 176
Inomova Mahliyo Yusuf qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya 179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna

18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari 183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich

Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida) 187
Yadgarova Surayyo

Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish 190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili 194
Yusupova Sanobar Odil qizi

Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели 197
Бахтияр Катибжанович Саттаров

Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодалении стресса у детей дошкольного возраста 201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова

Условия эффективности инклюзивного образования 206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова

Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов 211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева

Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников 216
Джалилова Феруза Намазовна

Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni 219
Zuhriddin Azizov

Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США) 222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.

Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста 227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова

Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar 231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

KASBIY IMIJ SHAKLLANISHIDA PSIXOLOGIK JIHATLARNING TAFOVUTLARI

Aminova Dilnoza Orifjonovna
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Pedagogika va texnologik ta'lim kafedrasi o'qituvchisi
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada professional ta'lim muassasasi o'quvchilarining kasb-hunar mehnatiga tayyorlikni anglash jarayoni hamda kasbga yo'naltirilganlikning psixologik xususiyatlari empirik tadqiqot asosida o'rganilgan. Tadqiqot davomida o'quvchilarda kasbiy imijni rivojlantirishning psixologik xususiyatlari toifalangan. Shuningdek, o'quvchilarning kasbiy o'z-o'zini anglashi va kasbiy shaxsiy motivatsiyasi bilan bog'liq holda kasbiy imijni rivojlantirishga xizmat qiluvchi ijobiy psixologik xususiyatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: imij, kasbiy imij, imijologiya, o'zini anglash, shakllanish.

Abstract: This article examines, on the basis of an empirical study, the psychological characteristics of students' awareness of their readiness for professional and vocational activity, as well as their professional orientation in vocational education institutions. The study classifies the psychological characteristics involved in the development of a professional image. In addition, practical recommendations are developed aimed at fostering positive psychological characteristics of professional image development, depending on students' professional self-awareness and professional personal motivation.

Key words: image, professional image, imageology, self-awareness, formation.

Аннотация: В статье на основе эмпирического исследования изучаются психологические особенности осознания обучающимися профессиональных образовательных учреждений готовности к профессионально-трудовой деятельности и профессиональной направленности. В ходе исследования классифицированы психологические характеристики развития профессионального имиджа. Также разработаны практические рекомендации, направленные на формирование позитивных психологических особенностей развития профессионального имиджа в зависимости от уровня профессионального самосознания и профессиональной личностной мотивации обучающихся.

Ключевые слова: имидж, профессиональный имидж, имиджелогия, самосознание, формирование.

KIRISH

Jahon ta'lim va ilmiy markazlarida shaxsning kasbiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi "kasbiy mahorat markazlari" dasturi[1], "kasbiy rivojlanish modeli"[2], "pedagogik ta'lim dasturlari" faoliyat yuritayotganligi, kasbiy tayyorgarlik bo'yicha "kasbiy rivojlanish markazi", "kasb-hunar markazlari"[3] faoliyatini optimallashtirishga qaratilgan ilmiy va amaliy izlanishlar olib borilmoqda. Bu borada mazkur markazlar faoliyati asosan, muayyan iste'molchi uchun malaka oshirish va kasbiy qayta tayyorlash bo'yicha ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish; kasbiy ehtiyojlarini qondirishga mos keladigan dasturlarni tekshirish; ibratli va samarali bo'lgan kasbiy tajribani umumlashtirish va tarqatish; kasb tanlash to'g'risidagi ma'lumotlar bazasini kengaytirish masalalariga ahamiyat berish zarurati yuzaga kelmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Respublikamiz olimlaridan o'quvchilarda kasbiy imijni shakllantirishning psixologik omillari ta'sirida yuzaga keladigan turli muammolari M.A.Aripjanova, M.G.Davletshin, Sh.A.Eshmetov, R.Z.Gaynutdinov, A.M.Jabborov, S.N.Jo'rayeva, V.M.Karimova, Z.T.Nishonova, B.R.Qodirov, A.I.Rasulov, A.A.Zokirov, E.G'.G'oziyev, G'.B.Shou-

1 https://aniq.uz/uz/yangiliklar/uzbekistonda-xorijga-ishlash-uchun-ketmoqchi(E'tibor qilingan sana 08.03.2024)
2 https://vk.com/wall-163534796_4791?lang=uz(E'tibor qilingan sana 14.03.2024)
3 https://news.muz.uz/news/38603/o-zbekistonda-ishsiz-fuqarolar-kasb-hunar-markazlarida-o-qitiladi-va-ularga-stipendiya-to-lanadi

marovlar tomonidan kasbiy sifatlarni rivojlantirish, pedagog va ta'lim oluvchilar munosabatlarining psixologik xususiyatlari, kasbiy shakllanishda ijtimoiy tasavvurlar, zamonaviy pedagog imiji, shaxs obrazlari muammosi falsafiy, psixologik va sotsiologik jihatdan yoritib berilgan.

Mustaqil Davlatlar Hamdoʻstligi pedagog-psixologlaridan Y.V.Andreeva, V.G.Oreshkina, E.A.Petrova, A.Y.Panasyuk, G.G.Pocheptsova E.B.Pereligina, A.P.Panfilova, E.F.Zeer, V.N. Cherepanovalar oʻquvchilarning kasbiy qiyofasini shakllantirish, professional ta'lim oʻquvchilarining kasbiy kompetensiyalariga talablar tahlili masalalari, kasbiy moslashishi omili, shaxs imiji, imijda tashqi qiyofaning ifodalanishi, individual imijning shakllanish xususiyatlari, kasb tanlashda oʻsmirlar motivatsiyasi kabi psixologik aspektlari yoritib berilgan.

Xorij olimlaridan C.Atkin, L.Braun, P.Berd, M.E.Blo, D.M.Bus, K.Boulding, A.Clark, A.P.Eagly, M.Elwood, B.T.Johnson, E.Klinger, E.Krechmer, L.C.Winters va boshqalarning ilmiy ishlarida reklama, marketing va tashkilot imiji hamda imijning shaxs muvaffaqiyatiga ta'siri mexanizmlari tadqiq etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida suhbat, kuzatish metodlari, shuningdek, P.Shkalenko "Sizning imijingiz qanday" testidan foydalanib diagnostik tajribani amalga oshirdik. Olingan natijalarning statistik ishonchliligi matematik-statistika metodlaridan Mann-Uitni-mezoni, Krusskal Uollis-mezoni, Vilkokson r-korrelyatsiya koeffitsienti metodlari orqali tasdiqlandi.

Shaxsdagi kasbiy shakllanish jarayonining dastlabki va ayni damda oʻta muhim bosqichi boʻlajak kasbni tanlash, ya'ni aniq bir kasbiy qarorga kelishigacha boʻlgan davrini oʻz ichiga oladi. Bundan koʻrinib turibdiki, yoshlarning kasb tanlashga tayyorgarlik darajasi, faqatgina yosh xususiyatlariga bogʻliq emas, u ma'lum yoshga kelib oʻz-oʻzidan shakllanib qolmaydi. Yoshlarni kasb tanlashga pedagogik-psixologik bilim, koʻnikma, malakalar, shuningdek, jamiyatning ta'siri orqali tayyorlash va tarbiyalash lozim. Mazkur jarayonda shaxsdan kasbga doir bilimlarga ega boʻlish talab qilinadi. Shuning uchun ham oʻquvchilarni kasblar olamiga doir bilimlar bilan qurollantirish hamda amaliy koʻnikma va malakalarni hosil qilish kerak. Buning uchun kasblarga doir qoʻllanmalar, tarqatma materiallar bilan ta'minlash zarur. Shundagina kasb tanlash jarayonida yuzaga keladigan turli qiyinchilik, ziddiyat, toʻsiqlarning oldini olgan holda oʻquvchi-yoshlarni ongli ravishda kasbga yoʻnaltirish imkoniga ega boʻlamiz.

Soʻnggi paytlarda pedagogik imijeologiyada ilmiy izlanishlarga qiziqish keskin oshdi, ammo kasbiy imijni shakllantirish boʻyicha yaxlit konsepsiya hali yaratilmagan. Professional ta'lim oʻquvchilari kasbiy imijini nazariy va uslubiy asosi mahalliy va xorijiy mualliflarning falsafiy, psixologik va pedagogik tushunchalari boʻlib, ular bizning tadqiqotimizning epistemologik yadrosini tashkil etadi. Kasbiy obrazning nazariy va amaliy jihatlarini oʻrganishda V. M.Shepel obrazning gumanitar konsepsiyasiga, insonni, inson tomonidan bilish muammosi boʻyicha psixologik va pedagogik nazariyalarga, shaxsning individual va yosh xususiyatlarini ijtimoiy idrok etishga asoslangan.

A.Adler, K.Rojers, K.Levin, Z.Freyd asarlarini tahlil qilish bizning tadqiqotimizda insonning jamiyatdagi tabiati va xatti-harakatlarini ochib beradigan psixologik nazariya va tushunchalardan foydalanishga imkon berdi.

Shaxsning ogʻzaki boʻlmagan signallari muammosi boʻyicha olib borilgan tadqiqotlar chet ellik tadqiqotchilarning (M.Lusher, Apiz, A.Shtangl, S.Kvilliam, X.Ryukle) asarlarida oʻqituvchi imijining yosh oʻquvchining shaxsini shakllantirish jarayoniga ta'sirining pedagogik shartlarini aniqlashda foydalanilgan. Rus pedagogikasi klassiklari A.S.Makarenko, V.A.Suxomlinskiy bolalarda hissiyotlarni tarbiyalashda imijning roliga alohida diqqat qaratgan.

Imijni oʻrganish muammolariga bagʻishlangan xorijiy professional adabiyotlarda "imij" atamasi quyidagicha ma'noda ishlatilganligi qayd etiladi: inson psixikasida obekt yoki hodisaning ma'lum xususiyatlarini tasviri shaklida aks etish, ya'ni mutaxassislar tomonidan bu nafaqat obektning moddiy koʻrinadigan xususiyatlari, balki uning ideal koʻrinmas xususiyatlari toʻplami sifatida tushuniladigan obraz, qiyofa tarzida talqin etilganligi toʻgʻrisidagi ma'lumotlar koʻplab uchraydi.

Shuningdek, amaliy psixologiya va jumladan boshqa amaliy fanlar doirasida imij – ijtimoiy idrok, attraksion, atribut, muayyan taassurot yaratish orqali boshqarish muammolariga ta'sir koʻrsatishiga e'tibor qaratilgan. Natijada, obektning tashqi jozibali qiyofasini yaratish uchun tegishli usullar va vositalar (joylashishni aniqlash, ogʻzaki nutq, batafsil, vizualizatsiya va boshqalar) ishlab chiqilgan. Bu kabi tegishli usullar va vositalardan tashqari, imij sotsiologiyada boshqa bir qancha pozitsiyalarga egaligi va shu kabi holatlardan manfaatdorligi bilan ajralib turadi.

Kasbni tushuntirishda va uni psixologiya fani bilan bogʻliqligini taniqli rus psixologi K.M.Gurevich oʻzining ta'rifini aytib oʻtgan. Kasblar doimiy emas, ular paydo boʻladi va yoʻqolib ketadi. Ayrimlari fan – texnikaning rivojlanishi va takomillashib ketganligi sababli faqat otigina saqlanib qolgan boʻlsa-da, mutlaqo tubdan oʻzgarib ketgandir.

K.M.Gurevich kasblarni paydo boʻlishini va shakllanishini quyidagicha koʻrsatadi:

1 Mehnat taqsimotini yuzaga kelishi bilan;

2. Fan-texnikani paydo boʻlishi va taraqqiyoti bilan;

3. Farmatsiyalarni oʻzgarib borishi bilan.

Professional ta'lim muassasasida tahsil olayotgan oʻquvchilarda oʻqish davrida bir qancha oʻzgarishlar, jumladan, ijtimoiy munosabatlarga, oʻziga, odamlarga,tanlayotgan kasbiga, jamiyatga boʻlgan munosabatlar shakllanib, mustahkamlanib boshlaydi. Aynan mana shu davrda shaxsning kasbiy xususiyatlari rivojlanishi koʻproq kuzatiladi va shu sababdan biz oʻz tadqiqotimizda mana shu davrni tanlab oldik.

TAHLIL VA NATIJALAR

Professional ta'lim muassasasi oʻquvchilarida kasbiy imijni shakllantirishning ya'ni yoshlarni kasbga yoʻnalgaligining ifodalanganligiga koʻra psixodiagnostik tadqiqotlar asosida oʻrganish va imijni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik jihatlarini tadqiq etishga bagʻishlangan dissertatsion ishimizning yangiliklaridan birini asoslash uchun sinaluvchilarning hududlarga oid ma'lumotlarini oʻrgandik. Tadqiqotda ishtirok etgan respondentlardan hududlar boʻyicha taqsimoti quyidagicha koʻrinishda tahlil qilindi. Surxondaryo viloyati sinaluvchilari 66 nafar boʻlib, 34,4 foizni tashkil etgan boʻlsa, Namangan viloyatidan 60 nafar sinaluvchilar ishtirok etib, 32,5 foizni tashkil qildi. Yana bir hududimiz Toshkent shahar sinaluvchilari 50 nafar boʻlib, 33,1 foizni tashkil etdi. Ushbu koʻrsatkichlarni biz diagramma koʻrinishida ifodaladik.

Kasbni tushuntirishda va uni psixologiya fani bilan bogʻliqligini taniqli rus psixologi K.M.Gurevich oʻzining ta'rifini aytib oʻtgan. Kasblar doimiy emas, ular paydo boʻladi va yoʻqolib ketadi. Ayrimlari fan – texnikaning rivojlanishi va takomillashib ketganligi sababli faqat otigina saqlanib qolgan boʻlsa-da, mutlaqo tubdan oʻzgarib ketgandir. K.M.Gurevich kasblarni paydo boʻlishini va shakllanishini quyidagicha koʻrsatadi.

1. Mehnat taqsimotini yuzaga kelishi bilan;
2. Fan-texnikani paydo boʻlishi va taraqqiyoti bilan;
3. Farmatsiyalarni oʻzgarib borishi bilan.

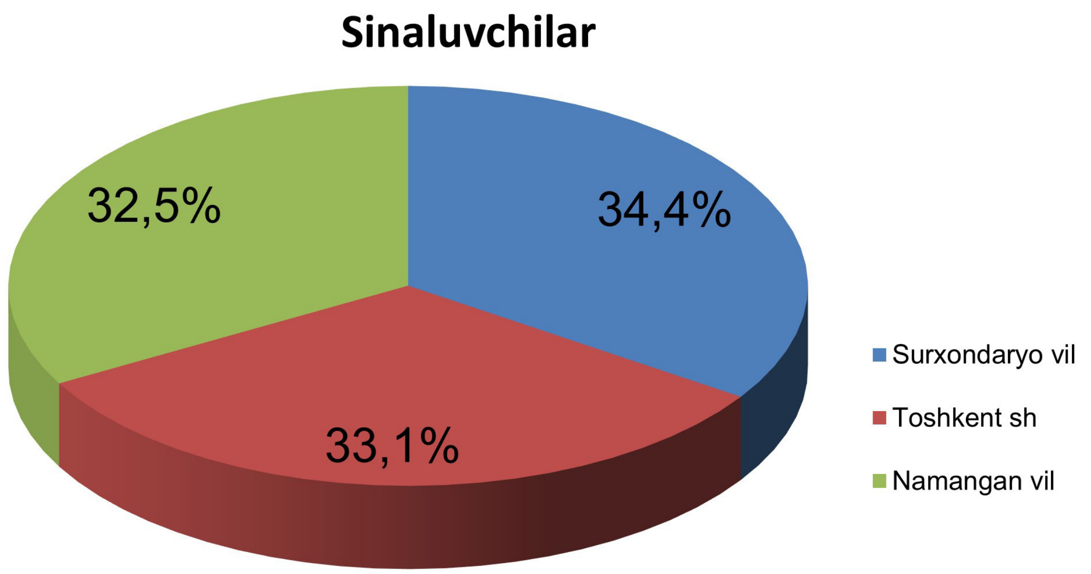

1-rasm: **Tadqiqotda ishtirok etgan sinaluvchilarning hudud boʻyicha tahlili**

Muallif P.Shkalenkova tomonidan "Imij yaratishda barcha duch keladigan asosiy qiyinchiliklar" nomli maqolasi nashr etilgandan soʻng, koʻplab insonlarda imij yaratishda nimalarga e'tibor berish kerakli haqida savollar paydo boʻladi va muallif oʻzining "Sizning imijingiz qanday" nomli testini yaratdi. Tadqiqot ishimizda professional ta'lim muassasasi oʻquvchilarida kasbiy imijning psixologik xususiyatlarini aniqlashga yordam berganligi uchun ham biz ushbu testdan foydalandik. Qolaversa, oʻquvchilarning oʻz taqdirlarini belgilashda muammolarga duch kelganlarida, maqsadni shakllantirishga yordam beradigan jihatlarini ham aniqlab olishga yordam berdi. Professional ta'lim muassasasi oʻquvchilarida "Sizning imijingiz qanday?" testi yordamida tadqiqot olib borildi.

1-jadval: **P.Shkalenkovaning "Sizning imijingiz qanday?" testini jinslar bo'yicha Mann Uitni mezoni asosidagi statistik tafovut. (N=320)**

Shkalalar	O'rtacha ranglar		U	P
	Yigitlar (n=86)	Qizlar (n=90)		
Hissiyot	180,08	141,40	-3,896	,000**
Tashabbuskorlik	153,06	167,75	-1,466	0,143
Realistik	173,34	147,98	-2,498	,012**
Boshqaruvchanlik	162,70	158,35	-,436	0,663

Izoh: *p≤0,05;** p ≤0,01

Tanlab olingan respondentlarda, o'quvchilarda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, Hissiyot shkalasida yigitlarda qizlarga qaraganga nisbatan farqlar mavjudligi aniqlandi. Yigitlarning natijalari hissiyot shkalasida qizlardan ko'ra ko'rsatkichlarning yuqoriligi bilan izohlangan. (U=-3,896; p<0,000). Yigitlarda o'z uslubini yaratishda yorqin his-tuyg'ularni boshdan kechirish qobiliyati ularning o'ziga xos xususiyatlaridan biri hisoblanib, chin dildan hayratlanish, xafa bo'lish, tashvishlanish kabi holatlarning mavjudligi aniqlandi. Shu bilan bir qatorda imij boshqa odamlar bilan osongina aloqa o'rnatish, muloqot qilish, odamlarga baxt, quvonch hissini ulashganda ahamiyatli, kamdan-kam hollarda tortishuvlarga duch kelish va nizolardan qochish, muloqot va harakat bilan bog'liq kasblar menga mos keladi kabilar yigit sinaluvchilarga xosligi kuzatildi.

Hissiyot shkalasida respondent qizlarda ba'zi salbiy tomonlar, ya'ni ba'zida vahima, bir lahzalik kayfiyatga (baxtli quvonchdan haddan tashqari qayg'ugacha) moyillik, kayfiyati tez o'zgaruvchan, boshlagan ishlarini oxiriga etkazmaslik, kabi xususiyatlar aniqlandi. Qizlarda imijni shakllantirishda o'z xarakter xususiyatlarini diqqat bilan anglab ish ko'rish, hamkasblar va sheriklar bilan munosabatlarni o'rnatishda samimiy bo'lishga alohida e'tibor berish kerakligi kuzatildi.

"Sizning imijingiz qanday?" testining ikkinchi – Tashabbuskorlik shkalasida tanlab olingan respondentlarda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga asosan nisbatan qizlarda biroz ustunlik bor, lekin bu farq sezilarli emas. (U=-1,466; p>0,143). Tashabbuskorlik shkalasida sinaluvchilarning har ikkala jins vakillarida ham kamgaplik, o'ziga va boshqalarga juda talabchanlik, pedantik, haddan tashqari hamma narsani yuqori mas'uliyat bilan bajarish kerak degan qarashning mavjudligi tufayli o'zidan qoniqmaslik xususiyatlari aniqlandi. Shuning bilan birgalikda ularda yetakchilikni yoqtirmaslik, bajarilgan ishning to'g'riligiga doimiy shubha ("Men to'g'ri ish qilyapmanmi?") va jamoa bo'lib ishlashda qiyinchilik his qilish, natijada himoyasiz imijni tasavvur qilishga sabab bo'lishi aniqlandi. Munosib kasbiy imijni yaratishda ulardagi mavjud hamma narsada tartibni sevish, vijdonlilik, qat'iyatlilik, samaradorlik kabi fazilatlarga, muloqot qobiliyatini rivojlantirishga, ko'proq muloqot qilishga asosiy e'tiborni qaratish kerakligi kuzatildi.

Tadqiqot ishimizda professional ta'lim muassasasi o'quvchilarida o'tkazilgan "Sizning imijingiz qanday?" testining uchinchi Realistik shkalasida farqlar kuzatildi. Tanlab olingan respondentlarda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, realistik shkalasida yigitlarda qizlarga qaraganga nisbatan farqlar mavjudligi aniqlandi. Yigitlarning natijalari hissiyot shkalasida qizlardan ko'ra ko'rsatkichlarning yuqoriligi bilan izohlangan. (U=-2,498; p<0,012). Bu shkalada yigitlarda diqqat markazida bo'lishni yaxshi ko'rish, turli kasbiy rollarni osongina o'zlashtirish, jonlilik, harakatchanlik va badiiylik, odamlarning turli xil xususiyatlariga osongina moslashish kabi xususiyatlar aniqlandi. Odamlar bilan ba'zan ayyorlik bilan tezda umumiy til topish qobiliyati mavjudligi uchun ularni tezda ishga kira olish, uddaburonlik bor. Lekin imijni yaratishda sinaluvchi yigitlarning asosiy zaif tomoni bu egosentrizm ekanligi aniqlandi.

Bu shkalada respondent qizlarda faoliyatdagi qiyofani yaratish qobiliyati yaxshi rivojlangan, biroq faqat imijning tashqi omillari kiyimlarning yorqinligi, ranglar kombinatsiyalarini afzal ko'rish, yorqinlik, quvnoqlik va o'zingizga bo'lgan ishonch, da'vogarlik va sarguzashtni yoqtirish kabi xususiyatlar aniqlandi. Lekin bu xususiyatlar kasbiy imij uchun ishonchni va uzoq muddatli muvaffaqiyatli faoliyatni ta'minlamaydi. Bu sinaluvchilarda ishtiyoqini mo'tadillashtirish, imijning maksimal ikkita yorqin dizaynga ega bo'lishi muhimligini tushuntirish ya'ni, agar ularning xulq-atvori juda quvnoqlashib ketsa, tashqi ko'rinishi kamtarroq bo'lishiga e'tibor qilish kerakligi oydinlashtirildi. Bundan tashqari o'zining fikrlashi va harakatlarining o'ziga xosligi bilan boshqalarni o'ziga jalb qilib, kasbiy imijni mustahkamlab borishga yo'naltirish mumkinligi kuzatildi.

Tadqiqotimizda professional ta'lim muassasasi o'quvchilarida o'tkazilgan "Sizning imijingiz qanday?" testining to'rtinchi Boshqaruvchanlik shkalasida nisbatan respondent yigitlarda ustun natija aniqlandi, biroq bu natija sezilarli tafovutni keltirib chiqarmadi (U=-0,436; p<0,663). Tanlab olingan respondentlarda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, rahbar shkalasida yigitlarda ham qizlarda ham ko'rsatkichlarning biroz farq bilan deyarli tengligi kuzatildi. Bu shkalada sinaluvchilarda kuchli tomonlar o'ziga ishonch, qat'iyatlilik kuzatilsa-da, shuning bilan birga zerikarlilik, beparvolik, o'z fikrini faol ravishda talab qilish kabi xususiyatlar borligi aniqlandi.

Shunga ko'ra, sinaluvchilarda kasbiy imij haqida takabburlik, qat'iy munosabat va shuhratparastlik, o'z manfaatlarini qat'iy kuch bilan himoya qilishga urinish kabi holatlar kuzatildi. Bu esa o'z navbatida sinaluvchilarda kasbiy imijni yumshatish kerakligi, chunki shunday fikrlashda davom etsa ko'pincha haddan tashqari hukmron va tajovuzkor bo'lib qolish va yaqin insonlari ular bilan muloqot qilishlari qiyinligi tushuntirish, muloqotda imo-ishoralardan, nutqda, yuz ifodalarida yumshoq mimikalardan foydalanishni shakllantirish lozimligi aniqlashtirildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sinaluvchilarda kasbiy imij haqida takabburlik, qat'iy munosabat va shuhratparastlik, o'z manfaatlarini qat'iy kuch bilan himoya qilishga urinish kabi holatlar kuzatildi. Bu esa o'z navbatida sinaluvchilarda kasbiy imijni yumshatish kerakligi, insonlar bilan samarali muloqot qilishni rivojlantirish, muloqotning paralingvistik tomonlari haqida bilimlarini boyitish lozimligi aniqlashtirildi.

Tanlab olingan respondentlarda kasbiy imijning psixologik xususiyatlar aniq va to'g'ri anglay olish shaxsda hozirgi davrning ahamiyati bilan uzoq maqsadlarni ko'zlay olish, kasbda uchraydigan tashqi obektiv qiyinchiliklarga dosh berishda o'ziga o'zi beradigan shaxsiy yordamni rivojlantirish imkon borligidan dalolat berishini oydinlashdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. –T.: 2017. –№6 (766)-son. B–229.
2. Бердинских М.В. Социологические аспекты имиджа организации (к постановке проблемы) // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. 2012. № 1-1. С. 31-35.
3. Дианина Е.В. Российская и зарубежные системы управления профессиональной ориентацией учащейся молодежи: сравнительный анализ // Социодинамика. – 2017. – № 3. – С. 10-17.
4. Jo'rayeva S.N. Zamonaviy pedagog imiji shakllanishining ijtimoiy-psixologik omillari". Psixologiya fanlari bo'yicha fan doktorlik dissertatsiya. – Toshkent: 2022.B.84-85
5. Петровой Е.А. "Имиджелогия", 2009 г Москва: 2011. С- 202. ISBN 978-5-9900668-5-4

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.